C/2025/773

11.2.2025

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus

Territoriaalse tegevuskava 2030 läbivaatamine – integreeritum ja kodanikupõhisem lähenemisviis ning tugevamad sidemed ühtekuuluvuspoliitikaga

(omaalgatuslik arvamus)

(C/2025/773)

Raportöör: **Stefano PALMIERI**

Nõustaja	Marco CELI, raportööri nõustaja
Täiskogu otsus	18.1.2024
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2
Vastutav sektsioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	6.11.2024
Vastuvõtmine täiskogus	5.12.2024
Täiskogu istungjärk nr	592
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	176/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee rõhutab strateegilist rolli, mida territoriaalne tegevuskava 2030 täidab territoriaalse ühtekuuluvuse edendamisel ning eri piirkondi mõjutavate majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste probleemide lahendamisel. Ent Euroopa Liidu eraldatud vahendid ei ole mingil juhul piisavad, et võidelda ühtse turu tsentraliseerimise suundumustega.

1.2. Komitee arvates peaks tegevuskava edendama viiendat siseturu vabadust – mida Letta aruandes nimetatakse vabaduseks jääda paigale sinna, kus inimene on otsustanud elada. Selleks tuleb tagada täielik majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus, pakkudes avalikke üldhuviteenuseid, tagades ühendused piisava transporditaristuga ning edendades jätkusuutlikku elukeskkonda ja elukvaliteeti. Teisest küljest, nagu Draghi aruandes mainitud, peaks see ka kindlustama, et kõik piirkonnad saaksid kasutada kohalikke arenguvõimalusi meetmete abil, mis tagavad ja tugevdavad nende konkurentsivõimet (soodustades investeeringuid innovatsiooni, täiendkoolitusse, ettevõtlusse, keskkonnasäästlikkusse, digiarengusse jne).

1.3. Komitee rõhutab, et tegevuskava on kooskõlas ELi pikaajaliste eesmärkidega, kuna selles rõhutatakse õiglasemat ja keskkonnahoidlikumat Euroopat, ning see annab tugeva aluse integreeritud ruumilisele planeerimisele.

1.4. Komitee märgib, et hoolimata ELi võetud meetmetest tegevuskava katsetamiseks ja rakendamiseks, ei ole selle võimalikku kasu ühtekuuluvuse ja õiglase arengu toetamiseks kohalikul ja piirkondlikul tasandil veel täiel määral ära kasutatud.

1.5. Komitee rõhutab, kui oluline on tugevdada seost tegevuskava ja ühtekuuluvuspoliitika vahel. Tegevuskava on strateegiline vahend piirkondade toetamiseks, seades prioriteedid nende ees seisvate probleemide lahendamiseks. Ühtekuuluvuspoliitika tagab samas tegevuskava rakendamise sihtotstarbeliste projektide rahastamise kaudu, aidates vähendada erinevusi ja edendada kestlikku majanduskasvu ELi eri piirkondades.

1.6. Komitee peab vajalikuks kodanikuühiskonda rohkem teavitada ja kaasata tegevuskava kavandamis- ja rakendamisprotsessidesse. Muidu tekib oht, et võetakse vastu algatusi ja projekte, mis ei ole täielikult kooskõlas ELi poliitika ja strateegiate lõplike kasusaajate – inimeste ning sotsiaal- ja majanduspartnerite – vajadustega.

1.7. Komitee juhib tähelepanu kriisidele ja süsteemsetele muutustele ELis ning sellest tulenevale (sotsiaalsete, majanduslike, keskkonnaalaste jne) häirete ja riskide suurenemisele ning teeb ettepaneku rõhutada sõnaselgelt vajadust võtta tegevuskavas süstemaatiliselt arvesse vastupanuvõimet.

1.8. Komitee väljendab heameelt tegevuskava arendus- ja eksperimenteerimisprotsessi üle, mida rakendatakse katsemeetmete kaudu. Küll aga toob ta välja ulatusliku võimaluse parandada integreeritud territoriaalse arengu (sotsiaalsete, majanduslike ja keskkonnaalaste) protsesside kasutuselevõttu, et toetada vastutuse ja subsidiaarsuse põhimõtetel põhinevate territoriaalse ühtekuuluvuse protsesside rakendamist. Seejuures leiab komitee, et katseprojektid peaksid siiski hõlmama ühte või mitut piirkonda kõigis liikmesriikides, mis praegu nii ei ole.

1.9. Endo- ja eksogeenseid tegureid arvesse võttes leiab komitee, et ELi eri territoriaalsete mõõtmete ühtekuuluvust, kestlikkust ja vastupanuvõimet ei saa eraldi käsitleda tavapäraste vahenditega. Seepärast soovitab komitee lisada tegevuskava Euroopa poolaasta protsessi, järgides Euroopa territoriaalse arengu ja ühtekuuluvuse vaatlusvõrgu (ESPON) toetatud suuniseid.

1.10. Komitee soovitab tagada võimalikult tiheda koordineerimise tegevuskava ja ühtekuuluvuspoliitika vahel. Seda on võimalik tagada funktsionaalsete partnerlussuhetega linna- ja maapiirkondade vahel ning integreeritud projektide abil, millega tõhustada linnade ja nende funktsionaalsete territooriumide ning maapiirkonnas asuvate äärealade kohalike majandus-, sotsiaal- ja keskkonnakaitsesüsteemide kestlikkust ja vastupanuvõimet.

1.11. Komitee juhib tähelepanu vajadusele sotsiaal- ja majanduspartnerite esindajate suurema kohaloleku järele territoriaalse (kohaliku ja piirkondliku) arengu partnerluspõhimõtte raames. Õiglase proportsiooni head näidet pakuvad kogukonna juhitud kohaliku arengu kavad, ([1]) mille kohaselt ei tohi partnerluse liikmete hulgas olla valitsussektori esindajaid rohkem kui 50 %.

1.12. Komitee rõhutab vajadust töötada välja protsessid ja algatused, mille eesmärk on tugevdada tegevuskava sidusust ELi vajaduste ja proovikividega ning koostoimet Leipzigi harta ja ELi linnade tegevuskavaga.

1.13. Komitee peab oluliseks korraldada tegevuskava meetmeid vastavalt järgmistele prioriteetidele: kliimamuutuste vastu võitlemine; kohanemine demograafiliste muutustega; tasakaalustatud territoriaalse arengu integreeritud lähenemisviisi konsolideerimine; kodanikupõhise ja kodanikuühiskonna osalemise lähenemisviisi tugevdamine.

1.14. Komitee rõhutab vajadust investeerida sotsiaalse taristu tugevdamisse, parandamaks juurdepääsu tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeteenustele, eelkõige maapiirkondades ja äärealadel ([2]). Oluline on rakendada algatusi, mis hõlbustavad rändajate integreerimist ja toetavad väheneva elanikkonnaga kogukondi sotsiaalse kaasamise programmide kaudu.

1.15. Komitee rõhutab, et on oluline toetada hõbedase majanduse ([3]) arengut, mis loob noortele ja naistele töö- ja koolitusvõimalusi, stimuleerida digiüleminekut ja innovatsiooni sektorites, mis vastavad vananeva elanikkonna vajadustele.

1.16. Komitee peab esmatähtsaks edendada tasakaalustatud ja kestlikku territoriaalset arengut tõhustatud koostöö kaudu kõigi valitsustasandite vahel ning regionaal-, transpordi-, tervishoiu-, keskkonna-, energeetika- ja põllumajanduspoliitika integreeritud koordineerimise kaudu. Oluline on tagada ressursside ja võimaluste õiglane jaotamine kõigi Euroopa piirkondade vahel, parandada transporditaristut ja vähendada digilõhet, et tagada parem ühenduvus.

([1]) LEADER/CLLD explained | The European Network for Rural Development (ENRD).

([2]) Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe, 2018, Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe. Fransen, L., del Bufalo, G., Reviglio, E. Discussion Paper 074/January 2018. European Commission – European Association Long Term Investors.

([3]) The EU Commission promotes the Silver Economy | Interreg Europe.

1.17. Komitee peab oluliseks tugevdada avaliku sektori asutuste juhtide ja ametnike teadmisi tegevuskava kohta suutlikkuse suurendamise kaudu. Koolitus- ja teadmiste täiendamise algatused võimaldavad neil lahendada keerukaid territoriaalseid probleeme ja integreerida tegevuskava prioriteedid kohalikku poliitikasse, edendades tõhusamat ja kestlikumat valitsemist.

1.18. Komitee rõhutab vajadust toetada kaasavamat territoriaalsete otsuste tegemist, suurendades avaliku konsultatsiooni ja osalusprotsessi kasutust kodanikuühiskonna organisatsioonide, sotsiaalpartnerite, sihtasutuste ja teiste heategevusorganisatsioonide ning kodanike aktiivseks kaasamiseks. Oluline on anda kohalikele kogukondadele vajalikud vahendid ja pädevus, et mõjutada nende territooriumiga seotud otsuseid. Seejuures tuleb edendada ELi avaliku sektori vahendite vastastikust täiendavust kogukonna mõjuvõimu tugevdamise eesmärgil.

1.19. Komitee rõhutab, et on äärmiselt oluline tagada otsustusprotsesside läbipaistvus, kindlustades juurdepääsu asjakohastele andmetele ja teabele ning teavitades kodanikke selgelt otsuste põhjustest. Õiglasema ühiskonna saavutamiseks on väga oluline, et kõik sotsiaalsed rühmad, sealhulgas vähemused ja kaitsetumad rühmad, oleksid esindatud piirkondlikus otsustusprotsessis. Selleks tuleb vastu võtta poliitikameetmeid, mis tegelevad ebavõrdsusega ja edendavad sotsiaalset integratsiooni.

1.20. Komitee toetab haldusasutuste ja sidusrühmade koostööd kohalike ja piirkondlike projektide rakendamisel ning nõuab kohalike omavalitsuste kaasamist strateegilisse planeerimisse ja piirkondadevahelisse koostöösse.

1.21. Komitee peab väga oluliseks toetada demokraatlikumat, kaasavamat ja vastutustundlikumat valitsemist, kus kodanikud ja kodanikuühiskonna organisatsioonid saavad aktiivselt oma territooriumi tulevikku kujundada.

2. **Taust ja üldised märkused**

2.1. Tegevuskava ([4]) on ELi territoriaalset ühtekuuluvust edendav valitsustevaheline dokument, mille eesmärk on tuua kasu kõigile Euroopa territooriumidele ja kodanikele. Kuigi ELi ühtekuuluvuspoliitika vahendid ei ole olnud piisavad, et võidelda ühtse turu tsentraliseerimise suundumuste vastu, on tegevuskava ja Ühtekuuluvusfond tegelenud majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste probleemidega. Kuigi tegevuskava ei sisalda otseseid rakendusvahendeid, kutsutakse selles üles süvalaiendama territoriaalset mõõdet kõikides valitsuste poliitikameetmetes, eesmärgiga muuta Euroopa õiglasemaks ja keskkonnahoidlikumaks.

2.1.1. ELi poolt ühtekuuluvusele eraldatud vahendid ei ole kunagi olnud piisavad, et võidelda ühtse turu tsentraliseerimise suundumuste vastu. Siiski on tegevuskaval (niivõrd, kuivõrd see on prioriteediks seatud) ja Ühtekuuluvusfondil olnud oluline roll eri piirkondi mõjutavate majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste probleemide lahendamisel.

2.1.2. Tegevuskava kaudu tugevdatakse vahendeid, et tagada kõigi Euroopa territooriumide ja nende elanike arengu- ja ühtekuuluvusväljavaated (õiglasem Euroopa). Samuti aitab tegevuskava rakendada protsesse ja strateegiaid, et kaitsta keskkonda ning toetada territooriumide ja majandussüsteemide arengut protsesside kaudu, mis on kooskõlas keskkonnasäästlikkuse ja ringmajanduse prioriteetidega (keskkonnahoidlikum Euroopa).

2.2. Tegevuskava juhtimine põhineb mitmetasandilisel koostööl Euroopa, riiklike, piirkondlike ja kohalike institutsioonide vahel. Põhielemendid on järgmised: regionaalpoliitika koordineerimine Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide poolt, kohalike ja piirkondlike omavalitsuste aktiivne osalemine, et vastata territooriumide vajadustele, ning järelevalve- ja hindamismehhanismid, et tagada läbipaistvus ja pidev täiustamine.

2.2.1. Julgustamaks peamisi osalejaid tegutsema, käivitati 2021. aastal seitse katsemeedet, mille abi näidati, kuidas saaks tegevuskava eesmärke saavutada konkreetselt kohalikul ja piirkondlikul tasandil. Nende asjaomaste liikmesriikide vahenditest rahastatavate meetmete eesmärk on katsetada uuenduslikke kohapõhiseid lähenemisviise, mis on kohandatud kohalikele iseärasustele.

([4]) https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/territorial_agenda_2030_summary_en.pdf.

2.3. Kodanikuühiskonnal on tegevuskava rakendamisel oluline roll, kuid tema osalemist veel ei hinnata piisavalt, nagu näitavad raskused sotsiaal- ja majanduspartnerite, eelkõige kõige kaitsetumate rühmade aktiivsel kaasamisel. Äärmiselt oluline on tugevdada kodanikuühiskonna osalemist, et tagada kaasav valitsemine, milles võetakse arvesse eri territoriaalsete osalejate vajadusi ja parandatakse elukvaliteeti Euroopa eri piirkondades.

2.4. Tegevuskava toetab kõigi poliitikavaldkondade territoriaalse mõõtme tugevdamist kõigil valitsemistasanditel, pidades silmas järgmisi prioriteete:

— territoriaalne ühtekuuluvus – edendada ELi eri piirkondade tasakaalu ja kestlikku arengut, vähendades nendevahelist majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist ebavõrdsust;

— partnerlus ja mitmetasandiline valitsemine – kaasata aktiivselt territoriaalseid osalejaid kõigil otsustustasanditel, edendada dialoogi ja koostööd eri kohalike ja piirkondlike omavalitsuste vahel ning edendada osalusel põhinevat ja kaasavat valitsemist;

— majandusareng ja konkurentsivõime – toetada Euroopa piirkondade ja territooriumide majandusarengut, innovatsiooni ja konkurentsivõimet, edendada ettevõtlust, tööhõivet, digiüleminekut ja taristule juurdepääsu;

— keskkondlik ja sotsiaalne jätkusuutlikkus – tagada Euroopa territooriumide keskkonnaalane ja sotsiaalne kestlikkus, edendades üleminekut vähese CO_2 heitega ringmajandusele, keskkonna ja loodusvarade kaitset ning inimtegevuse ja keskkonna harmoonilist kooseksisteerimist.

2.5. Tegevuskava on kasulik vahend, mis aitab Euroopa territooriumidel lahendada järgmisi probleeme, mida nende keerukuse ja tähtsuse tõttu ei saa üksikud territooriumid tavaliste vahenditega lahendada:

— territoriaalne ühtekuuluvus – tagada kõigile ELi piirkondadele võrdsed võimalused majanduslikuks ja sotsiaalseks arenguks;

— keskkonna säästmine – edendada kestlikku arengut, milles võetakse arvesse keskkonnavajadusi ja tagatakse loodusvarade kaitse kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega;

— majanduslik konkurentsivõime – edendada majanduskasvu ja innovatsiooni kõigis Euroopa piirkondades, et tagada töökohtade loomine ja majanduslik heaolu;

— territoriaalne juhtimine – parandada juhtimist kohalikul ja piirkondlikul tasandil, kaasates kõik asjaomased osalejad regionaalpoliitika kujundamisse;

— poliitika koordineerimine – edendada suuremat sidusust ja kooskõlastamist Euroopa ja liikmesriikide poliitika vahel, et tagada territoriaalsete ressursside ja võimaluste tõhus kasutamine;

— sotsiaalne kaasatus – tagada, et kõigil inimestel, olenemata territooriumist, kus nad elavad, on samad võimalused majanduslikuks, sotsiaalseks ja poliitiliseks osalemiseks.

2.6. Territoriaalse tegevuskava, Leipzigi harta ja Euroopa linnade tegevuskava (vt arvamus „Euroopa Liidu territoriaalse tegevuskava, Leipzigi harta ja ELi linnade tegevuskava läbivaatamine“ ([5])) seosed on ilmsed nende ühiste eesmärkide, juhtpõhimõtete ja strateegiliste lähenemisviiside poolest. Kuigi neil dokumentidel on erinev rõhuasetus ja arengukontekstid, on need omavahel läbipõimunud ja tugevdavad üksteist, et edendada piirkondade ja linnade kestlikku ja integreeritud arengut kogu ELis.

2.6.1. Viidates seosele tegevuskavaga, tuleks esile tõsta Ljubljana kokkuleppe ja sellega seotud mitmeaastase tööprogrammi 2022–2026 raames kindlaks määratud prioriteete. Täpsemalt on need järgmised: paremad eeskirjad, parem rahastamine ja paremad teadmised (lepingu kolm sammast, mis poliitilise deklaratsiooni kohaselt tuleks kooskõlastada teiste Euroopa ja rahvusvaheliste kestliku linnaarengu programmidega).

([5]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa Liidu territoriaalse tegevuskava, Leipzigi harta ja ELi linnade tegevuskava läbivaatamine“ (ELT C 429, 11.12.2020, lk 145).

2.7. Tegevuskava on tihedalt seotud ELi eri strateegiate ja poliitikavaldkondadega. Need seosed kajastuvad ühistes eesmärkides, meetmete vastastikuses täiendavuses ja rahastamise koostoimes.

2.7.1. **Ühtekuuluvuspoliitika** ([6]) – territoriaalse tegevuskava eesmärk on vähendada territoriaalseid erinevusi ja edendada tasakaalustatud arengut, mis on samuti ELi ühtekuuluvuspoliitika kesksed eesmärgid. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid, eelkõige Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF) ja Euroopa Sotsiaalfond (ESF), toetavad projekte, mis kajastavad tegevuskavas sätestatud prioriteete, nagu keskkonnasäästlikkus ja sotsiaalne kaasatus.

2.7.2. **Euroopa roheline kokkulepe** – territoriaalne tegevuskava toetab Euroopa rohelist kokkulepet ehk ELi strateegiat saada 2050. aastaks esimeseks kliimaneutraalseks maailmajaoks. Tegevuskavas edendatavad territoriaalsed algatused, nagu kestlik linnaareng ja loodusvarade integreeritud majandamine, on kooskõlas rohelise kokkuleppe eesmärkidega.

2.7.3. **Ühine põllumajanduspoliitika** ([7]) – territoriaalne tegevuskava edendab tasakaalustatud territoriaalset arengut, mis hõlmab nii linna- kui ka maapiirkondi ja tagab nii territoriaalse ühtekuuluvuse.

2.7.4. **Elurikkuse strateegia aastani 2030** ([8]) – territoriaalne tegevuskava aitab kaitsta elurikkust, kuna edendab kestlikke maakasutustavasid ja looduslike elupaikade kaitset kooskõlas eesmärkidega, mis on ELi elurikkuse strateegias aastani 2030.

2.7.5. **Ringmajanduse tegevuskava** ([9]) – territoriaalne tegevuskava toetab üleminekut ringmajandusele, edendades ressursside kestlikku majandamist ja ringlussevõttu kooskõlas ELi ringmajanduse tegevuskavaga.

2.7.6. **Euroopa digistrateegia** ([10]) – territoriaalne tegevuskava soodustab digitaalset kaasatust ja tehnoloogilist innovatsiooni piirkondades, toetades Euroopa digistrateegia eesmärke parandada ühenduvust ja digikirjaoskust.

2.8. Ajavahemiku 2021–2027 ühtekuuluvuspoliitika ja rakendusvahendite kontekstis rõhutatakse otsest seost tegevuskava ja viienda poliitikaeesmärgi „Kodanikele lähemal olev Euroopa“ vahel ([11]). Seda silmas pidades märgib komitee, et tegevuskava rakendamisel on strateegiline roll integreeritud programmitöö vahenditel, mida tuntakse kui integreeritud territoriaalseid investeeringuid (ITI), ([12]) kogukonna juhitud kohalikul arengul (CLLD) ([13]) ning Euroopa territoriaalse koostöö programmidel (Interreg) ([14]).

2.8.1. Integreeritud territoriaalsed investeeringud ja kogukonna juhitud kohalik areng, mis võeti kasutusele 2014. aastal algatuse LEADER kogemuste põhjal ja mida on ajavahemikuks 2021–2027 tugevdatud, rõhutavad integreeritud territoriaalsete strateegiate tähtsust ühtekuuluvuse jaoks. Kõnealused vahendid edendavad alt üles lähenemisviisi territoriaalsele arengule, kaasates kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusi ning hõlbustades sidusrühmade dialoogi, samuti tugevdades avaliku ja erasektori ning eri valitsustasandite koostööd.

2.8.2. Interregi programmidel on oluline roll tegevuskava toetamisel – tegevuskava on strateegiline raamistik, mille eesmärk on edendada Euroopas tasakaalustatud ja kestlikku territoriaalset arengut. Nende programmidega soodustatakse piirialade ühist arengut (piiriülene mõõde), toetatakse transpordivõrkude integreerimist, keskkonnakaitset ja loodusvarade majandamist laiemast perspektiivist (riikidevaheline mõõde) ning edendatakse teadmiste ja oskuste jagamist ühtlasema territoriaalse arengu jaoks (piirkondadevaheline mõõde).

([6]) ELT L 231, 30.6.2021, lk 159.
([7]) https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-introduction/.
([8]) COM(2020) 380 final.
([9]) COM(2020) 98 final.
([10]) COM(2020) 67 final.
([11]) ELT L 231, 30.6.2021, lk 159.
([12]) Inforegio – Integreeritud Territoriaalsed Investeeringud (europa.eu).
([13]) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-community-led-local-development-in-european-structural-and-investment-funds.
([14]) ELT L 231, 30.6.2021, lk 94.

2.9. Kuna tegevuskavale ei eraldata konkreetseid rahalisi vahendeid, toetatakse selle rakendamist erinevate liikmesriikidele ja piirkondadele kättesaadavate rahastamisvahenditega, mis võib jagada kahte põhikategooriasse: eelarve kaudse täitmisega programmid ja eelarve otsese täitmisega programmid. Nende programmidega toetatakse tegevuskava rakendamist kõigis territoriaalsetes mõõtmetes, pidades silmas majanduslikke, keskkonnaalaseid ja sotsiaalseid eesmärke. Jääb puudu suutlikkusest rakendada programme vastastikuse täiendavuse ja koostoime vaimus.

2.9.1. Aastatel 2021–2027 rakendatavate eelarve kaudse täitmisega programmide hulgast tuleks esile tõsta järgmised vahendid:

— Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF) ([15]);

— Euroopa Sotsiaalfond (ESF) ([16]);

— Ühtekuuluvusfond ([17]);

— Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond (EAFRD) ([18]);

— Euroopa Merendus- ja Kalandusfond (EMKF) ([19]).

2.9.2. Aastatel 2021–2027 rakendatavate eelarve otsese täitmisega programmide hulgast tuleks esile tõsta järgmised vahendid:

— programm „Euroopa horisont“ ([20]);

— programm LIFE ([21]);

— programm „Erasmus+“ ([22]);

— „Invest EU“ ([23]).

3. **Territoriaalse tegevuskava 2030 tulemused**

3.1. Tegevuskava rakendamine on andnud tulemusi territoriaalsel tasandil nii katseprojektides, mille eesmärk on katsetada meetmete teostatavust ja mõõta nende tõhusust, kui ka seoses protsessidega, mida avaliku ja erasektori asutused rakendavad NUTS 2 ([24]) ja NUTS 3 ([25]) aladel.

3.2. Katseprojektide ([26]) tulemused näitavad mitmetasandilise koostöö ja kohapõhise lähenemisviisi tähtsust tegevuskava eesmärkide saavutamisel. Innovatsiooni, osalemise ja kohalike eripäradega kohanemise kombineerimine on osutunud edukaks strateegiaks kestliku arengu keerdkohtade lahendamisel:

3.2.1. **Mitmetasandilise koostöö tugevdamine** – katsemeetmed on soodustanud tihedat koostööd kohalike, piirkondlike ja riiklike omavalitsuste vahel. See on toonud kaasa suurema ühtekuuluvuse territoriaalse arengu poliitikas ja strateegiates.

([15]) ELT L 231, 30.6.2021, lk 60.
([16]) ELT L 231, 30.6.2021, lk 21.
([17]) ELT L 231, 30.6.2021, lk 60.
([18]) ELT L 435, 6.12.2021, lk 1.
([19]) ELT L 247, 13.7.2021, lk 1.
([20]) ELT L 170, 12.5.2021, lk 1.
([21]) ELT L 172, 17.5.2021, lk 53.
([22]) ELT L 189, 28.5.2021, lk 1.
([23]) ELT L 107, 26.3.2021, lk 30.
([24]) NUTS 2: põhilised piirkonnad regionaalpoliitika rakendamiseks.
([25]) NUTS 3: väikesed piirkonnad konkreetsete hinnangute jaoks.
([26]) Territorial Agenda 2030 | A future for all places.

3.2.2. **Uuenduslikud ja kohandatud lahendused** – leiti ja rakendati kohalikele eripäradele kohandatud uuenduslikke lahendusi. Need lahendused käsitlesid eri piirkondades esinevaid konkreetseid probleeme, võimaldades tõhusamat sekkumist.

3.2.3. **Sidusrühmade osalus ja kaasamine** – konsensusele suunatud dialoogide kaudu oli võimalik kaasata suur hulk sidusrühmi, sealhulgas kodanikke, ettevõtteid, vabaühendusi ja akadeemilisi asutusi. Nii tagati, et vastuvõetud lahendusi jagatakse ja toetatakse laialdaselt.

3.2.4. **Elukvaliteedi parandamine** – katsemeetmete tulemusena paranes elukvaliteet asjaomastes kogukondades märgatavalt. Näiteks on tehtud edusamme keskkonnahoiu, taristu, avalike teenuste ja kohaliku majandusarengu valdkonnas.

3.2.5. **Korratavad mudelid** – katseprojektid on pakkunud edukaid mudeleid, mida saab teistes piirkondades korrata. Need mudelid pakuvad praktilisi suuniseid ruumilise arengu strateegiate rakendamiseks erinevates kontekstides.

3.2.6. **Majanduslik heaolu ja jätkusuutlikkus** – algatused on edendanud kohalikku majanduskasvu jätkusuutlikul viisil, vähendades keskkonnamõju ja tõhustades kohalike ressursside kasutamist. See on aidanud muuta majandust vastupanuvõimelisemaks ja kestlikumaks.

3.2.7. **Suurenenud institutsiooniline suutlikkus** – koostöö ja teadmiste vahetamise kaudu on kohalikud ja piirkondlikud asutused suurendanud oma suutlikkust kavandada ja rakendada tõhusaid poliitikameetmeid.

3.2.8. Kuigi tegevuskava rakendusetapis on välja toodud 52 inspireerivat näidet (projektid, algatused ja vahendid), kuidas kasutada territoriaalset lähenemisviisi ühtekuuluvuspoliitika kujundamisel ja rakendamisel, on katsemeetmete jaotus Euroopa riikide lõikes tegelikult täiesti tasakaalustamata.

3.2.8.1. Saksamaa riigiasutused ja piirkondlikud omavalitsused osalevad viies katsemeetmes. Poola puhul on vastav näitaja kolm ning Austria, Šveitsi, Prantsusmaa, Luksemburgi, Portugali, Sloveenia ja Norra puhul kaks. Belgia, Tšehhi, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Madalmaade, Rumeenia ja Rootsi ametiasutused osalevad ainult ühe katsemeetme käivitamisel ja rakendamisel. On teisi liikmesriike, kes ei osale tegevuskava katsemeetmetes. Tundub üsna kummaline, et mõned Vahemere piirkonna liikmesriigid tegevuskava katsemeetmetes (see kehtib Itaalia ja Kreeka puhul) ei osale või on nende osalus väga tagasihoidlik (Hispaania) ning sama kehtib idapoolsete liikmesriikide kohta.

3.3. Avalik-õiguslike ja/või eraõiguslike asutuste poolt NUTS 2 ja NUTS 3 tasandi territooriumidel rakendatud meetmete puhul on näha tulemusi majanduslikus, keskkonnaalases ja sotsiaalses mõõtmes. Eelkõige puudutab see eelarve kaudse täitmisega Euroopa programmide raames toetatud algatuste rakendamist:

3.3.1. **Territoriaalse ühtekuuluvuse parandamine** – vähendatud on sotsiaalset ja majanduslikku ebavõrdsust, et suurendada territoriaalset ühtekuuluvust, eraldades sihipäraselt vahendeid Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest, millest on rahastatud taristu-, linna- ja maaelu arengu projekte ning sotsiaalseid ja majanduslikke algatusi.

3.3.2. **Territoriaalpoliitika integreerimine** – edendatud on integreeritud lähenemisviisi ruumilisele planeerimisele, soodustades koostööd ELi eri poliitikavaldkondade vahel, nagu ühtekuuluvuspoliitika, ühine põllumajanduspoliitika ja Euroopa roheline kokkulepe. See on toonud kaasa suurema sünergia territoriaalse arengu eesmärkide ja muude ühenduse poliitikavaldkondade vahel.

3.3.3. **Kohaliku ja piirkondliku suutlikkuse suurendamine** – parandatud on kohalike ja piirkondlike omavalitsuste tehnilist ja haldussuutlikkust keeruliste ja jätkusuutlike projektide kavandamis- ja rakendamistegevuse hõlbustamise teel.

3.3.4. **Kestliku arengu edendamine** – soodustatud on keskkonnasäästlikkust, näiteks lagunenud linnapiirkondade taastamine, energiatõhusus, kestlik liikuvus ja integreeritud loodusvarade majandamine.

3.3.5. **Territoriaalse koostöö tugevdamine** – tõhustatud on piiriülest, riikidevahelist ja piirkondadevahelist koostööd selliste programmide kaudu nagu Interreg, mis on hõlbustanud heade tavade vahetamist ja ühisprojektide rakendamist Euroopa eri piirkondade vahel.

3.3.6. **Sidusrühmade kaasamine** – suurendatud on sotsiaal ja majanduspartnerite, sealhulgas kodanike, ettevõtjate, valitsusväliste organisatsioonide ja akadeemiliste asutuste osalust otsuste tegemisel ja ruumilise planeerimise protsessis. See on suurendanud regionaalpoliitika läbipaistvust ja aktsepteerimist.

4. Territoriaalse tegevuskava 2030 tulevikuväljavaated ja edasised sammud

4.1. Tegevuskava tulevik on tihedalt seotud üleminekutega, mis iseloomustavad Euroopa piirkondade arengu- ja ühtekuuluvusprotsesse. Nendes protsessides tuleb eritähelepanu pöörata demograafilistele muutustele.

4.1.1. Toetada tuleks strateegilisi algatusi ja meetmeid, millega võimaldada kõigil Euroopa piirkondadel kestlikult ja kaasavalt kohaneda demograafiliste muutuste mõjuga lühi- ja keskpikas perspektiivis. Täpsemalt hõlmavad need järgmisi:

— tugevdada tuleb sotsiaalset taristut, parandamaks juurdepääsu tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeteenustele, eelkõige maapiirkondades ja äärealadel;

— edendada tuleb sotsiaalset kaasatust – luua algatusi sisserändajate paremaks integreerimiseks ja demograafilises languses olevate kogukondade toetamiseks;

— arendada tuleb kohalikku majandust hõbedase majanduse vaatenurgast lähtudes – luua töö- ja koolitusvõimalusi noortele ja naistele, edendada digiüleminekut ja innovatsiooni.

4.2. Tegevuskava peaks tugevdama oma integreeritud lähenemisviisi, et edendada ELis tasakaalustatud ja kestlikku territoriaalset arengut tervikliku tulevikunägemuse kujundamise teel, pidades silmas eri valdkondlike poliitikameetmete ja valitsemistasandite koostoimet järgmiselt:

4.2.1. **Territoriaalne ühtekuuluvus** – jaotada vahendeid ja võimalusi Euroopa eri piirkondade vahel tasakaalustatult, et vähendada territoriaalseid erinevusi. Tugevdada tuleb meetmeid, millega tagada kõigile piirkondadele, sealhulgas vähem arenenud piirkondadele, juurdepääs majandusliku ja sotsiaalse arengu võimalustele.

4.2.2. **Mitmetasandiline juhtimine** – edendada tihedat koostööd kohaliku, piirkondliku, üleriigilise ja Euroopa valitsustasandi vahel, tagamaks poliitikavaldkondade ja sekkumiste sidusus.

4.2.3. **Valdkondliku poliitika integreerimine** – tagada, et regionaalarengu-, transpordi-, keskkonna-, energeetika-, põllumajandus- ja muud poliitikavaldkonnad oleksid kooskõlastatud ja vastastikku tugevdavad. Soodustada tuleb integreeritud territoriaalse arengu vahendite, näiteks integreeritud territoriaalsete investeeringute ja kogukonna juhitud kohaliku arengu kasutamist, mis võivad erinevaid territoriaalseid mõõtmeid silmas pidades ühiselt väärtustada majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaalaseid aspekte.

4.2.4. **Jätkusuutlikkus ja vastupidavus** – edendada tavasid, mis vähendavad keskkonnamõju ja toetavad pikaajalist kestlikkust ning meetmeid, millega suurendatakse piirkondade ja territooriumide vastupanuvõimet kliimamuutustele kogukondade ja taristu parema kohanemisvõime abil.

4.2.5. **Territoriaalne konkurentsivõime** – edendada innovatsiooni, teadus- ja arendustegevust, et parandada Euroopa piirkondade konkurentsivõimet, toetades kohaliku majanduse arengut poliitika abil, mis edendab ettevõtlust, digiüleminekut, juurdepääsu ülemaailmsetele turgudele ja töötajate oskuste kohandamist.

4.2.6. **Juurdepääsetavus ja ühenduvus** – parandada transporditaristut, et tagada parem ühendatus piirkondade vahel ja ülejäänud maailmaga. Vähendada tuleb digilõhet, et edendada kõigi territooriumide ja kohalike kogukondade osalemist digimajanduse pakutavates võimalustes, pöörates eritähelepanu geograafiliselt ebasoodsas olukorras olevatele piirkondadele.

4.2.7. **Elukvaliteet ja heaolu** – tagada, et kõigil piirkondadel on kvaliteetsed olulised avalikud teenused, nagu tervishoid, haridus ja sotsiaalteenused, ning edendada ohutut ja tervislikku elukeskkonda, keskendudes õhu, vee, mulla ja rohealade kvaliteedile.

4.2.8. **Järelevalve ja hindamine** – kasutada konkreetseid näitajaid, et jälgida regionaalpoliitika arengut ja hinnata sekkumiste mõju mitte ainult kvantitatiivse analüüsi, vaid võetud meetmete kvaliteeti mõõtvate näitajate määratlemise kaudu.

4.3. Territoriaalse tegevuskava lisamine Euroopa poolaastasse on ELi piirkondade tasakaalustatud arengu jaoks otsustava tähtsusega. Selline lähenemisviis ühtlustab regionaalpoliitilisi meetmeid ja majandusstrateegiaid, tagades kooskõlastatud reageerimise kohalikele väljakutsetele ja suurendades ühtekuuluvusküsimuste nähtavust. Samuti aitab see vähendada piirkondlikke erinevusi ja edendada kaasavat majanduskasvu, maksimeerides avaliku poliitika mõju.

4.3.1. Strateegiline koordineerimine: komitee leiab, et ELi eri territoriaalsete mõõtmete ühtekuuluvust, kestlikkust ja vastupanuvõimet ei saa eraldi käsitleda tavapäraste vahenditega. Seepärast soovitab komitee lisada tegevuskava Euroopa poolaasta protsessi, kooskõlas Euroopa territoriaalse arengu ja ühtekuuluvuse vaatlusvõrgu (ESPON) toetatud suunistega.

4.4. Kodanikupõhise lähenemisviisi tugevdamine ja kodanikuühiskonna suurem kaasamine tegevuskavasse on kohustuslikud aspektid, et tagada kaasavam, demokraatlikum ja kestlikum territoriaalne areng. On vaja tugevdada osalusmehhanisme, mis võimaldavad kodanikuühiskonna organisatsioonidel ja kodanikel aktiivselt osaleda otsustusprotsessides alates planeerimisest kuni regionaalpoliitika rakendamise ja hindamiseni.

4.4.1. **Sotsiaal- ja majanduspartnerite kaasamine** – toetada avalike konsultatsioonide vahendite ja osalusprotsesside laialdasemat kasutamist, et kaasata otsustusprotsessi kodanikuühiskonna organisatsioonid, sihtasutused ja teised heategevusorganisatsioonid ning kodanikud.

4.4.2. **Kogukondade mõjuvõimu suurendamine** – oluline on anda kohalikele kogukondadele vahendid ja oskused, mille abil aktiivselt osaleda oma territooriumil tehtavate otsuste vastuvõtmisel ja selle mõjutamisel. Esmatähtis on parandada kohalike omavalitsuste juhtide ja ametnike teadmisi ja oskusi tegevuskava pakutavate vahendite ja meetodite kohta. Eesmärk on ühelt poolt toetada osalemist tegevuskava pakutavates võimalustes ja neile juurdepääsu ning teiselt poolt edendada kõigi ELi avaliku sektori vahendite vastastikust täiendavust, et toetada rakendamisprotsesse.

4.4.3. **Läbipaistvus ja juurdepääs teabele** – anda juurdepääs asjakohastele andmetele ja teabele territoriaalse arengu ja avaliku poliitika kohta ning tagada, et otsustusprotsess on läbipaistev ja otsuste põhjused kodanikele selgelt teatavaks tehtud.

4.4.4. **Sotsiaalne integratsioon ja kaasamine** – tagada, et kõik sotsiaalsed rühmad, sealhulgas vähemused ja kaitsetud rühmad, oleksid esindatud ja saaksid territoriaalsete otsuste tegemisel kaasa rääkida. Lisaks on äärmiselt oluline, et poliitika edendaks integratsiooni ja sotsiaalset ühtekuuluvust, tegeledes ebavõrdsuse ja diskrimineerimisega ning edendades ja rakendades põlvkondadevahelist solidaarsust ja õiglust kaasavat horisontaalset lähenemisviisi ([27]).

4.4.5. **Koostöö sektorite vahel** – edendada koostööd avaliku sektori asutuste, eraettevõtete ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, et viia ellu kohalikke ja piirkondlikke projekte. Kohalikud omavalitsused on olulised, et muuta tegevuskava eesmärgid konkreetseteks meetmeteks strateegilise planeerimise, ressursside haldamise, piirkondadevahelise koostöö ja kogukonna kaasamise kaudu.

4.4.6. **Osalemine järelevalves ja hindamises** – tagada kodanikuühiskonna esindajate osalemine kohalike ja piirkondlike projektide ja poliitikameetmete järelevalve- ja hindamisprotsessides.

([27]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus – „Euroopa põlvkondadevahelise solidaarsuse edendamine (ELT C, C/2024/6869, 28.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj).

4.4.7. **Demokraatlik juhtimine** – edendada demokraatlikumat, kaasavamat ja vastutustundlikumat valitsemistava, kus kodanikuühiskonna esindajad ja kodanikud ei ole pelgalt poliitika vastuvõtjad, vaid osalevad aktiivselt oma territooriumi tuleviku kujundamisel.

Brüssel, 5. detsember 2024

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE